

YETİŞKİNLER İÇİN YAZILIP ÇOCUK KLASİKLERİ ARASINA
GİREN ESERLER: İKİ ÖRNEK (GULLİVER'İN GEZİLERİ VE
ROBINSON CRUSOE)

ŞEBNEM AVCIOĞLU

Hacettepe Üniversitesi
Mezuniyet Sonrası Eğitimi Fakültesi
Yönetmeliği'nin
Kütüphanecilik Bilim Dalı İçin Öngördüğü
BİLİM UZMANLIĞI TEZİ
olarak hazırlanmıştır.

ANKARA

EKİM, 1979

Ö N S Ö Z

Çocuk eğitiminde yer alan en önemli faktörlerden biri çocuk kitaplarıdır ve günümüzde yetişkinler için yazılan bazı eserler, çocuk klâsikleri arasına girmiştir. Tezimde, bu eserlerin hangi özelliklerinden dolayı çocuk klâsikleri arasına girdiğini belirtmeye çalıştım.

Yaptığım araştırmada, bana yol gösteren Sayın hocalarım İlhan Kum ve Nilüfer Tuncer'e teşekkürlerimi iletirim.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	IV
GİRİŞ	1
Tezin Amacı ve Hipotez	
Yöntem	
Kaynaklar	
Giriş'in Dipnotları	
I.BÖLÜM: ÇOCUK-KİTAP İLİŞKİSİ	10
Çocuğun Tanımı	
Çocukların Ruhsal İhtiyaçlarına Genel Bir Bakış	
Çocuk Hikâye ve Romanlarının Özellikleri ve Çeşitleri	
Serüven Hikâye ve Romanının Özellikleri	
10-12 Yaşları Arasındaki Çocukların İlgi Duydukları Konular	
I.Bölümün Dipnotları	
II.BÖLÜM: ESERLERİN YAZARLARI VE DEVİRLERİNE BAĞLI OLARAK ELEŞTİRİSİ	17
Gulliver'in Gezileri-Jonathan Swift-İngiliz Toplumu	
Robinson Crusoe-Daniel Defoe-İngiliz Toplumu	
II.Bölümün Dipnotları	
III.BÖLÜM: GULLIVER'IN GEZİLERİ VE ROBINSON CRUSOE'YU ÇOCUK KLÂSİKLERİ ARASINA SOKAN ÖZELLİKLER	32
III.Bölümün Dipnotu	
IV.BÖLÜM:SONUÇ	40
KAYNAKLAR	42

G İ R İ Ő

Tezin Amacı:

Bir toplumun geleceği, çocuğa verilecek öneme ve eğitime bağlıdır. Durum böyle iken, çocuğun ilk eğitim alanı olan çocuk kitaplarına bir göz atıldığında, büyük eksiklikler ve yetersizliklerle karşılaşılmaktadır.

Gerçekten, artık günümüzde çocuğun toplumdaki yeri ve önemi anlaşılmaya başlanmış ve onun ruhsal ihtiyaçlarına cevap verecek, kitaplar yazılmaya başlanmıştır. Ama bütün bunlara rağmen Türkiye'deki "Çocuk Edebiyatı ve Kitapları"na biraz geriye dönerek baktığımızda çok şaşırtıcı bir durumla karşılaşırız. Bu boşluklar Türk çocuk kitaplarında olduğu kadar Batı'da, örneğin İngiliz Edebiyatındaki çocuk kitaplarında da vardır.

İngiliz Çocuk Edebiyatına bir göz gezdirdiğimizde şöyle bir durum ile karşılaşırız:

İngiltere'de 19. yüzyıla kadar çocuk kendi değerleri ve tecrübeleri olan, yetişkinlerden farklı bir birey olarak değil de, mükemmel olmayan bir yetişkin olarak düşünölmüş ve öyle davranılmıştır. Çocukların kendilerine özgü dünyaları, tahsilsiz yetişkinlerin dünyaları ile bir tutulmuş ve çocukların bulup

okuyabilecekleri edebi eserler hep halkı ilgilendiren konular olmuştur. Örneğin: Eski romanların beğenilen mısraları, konuları sihir ve büyü olan halk masalları "Jack the Grand Killer" gibi. Bu tip öyküler bilhassa aşağı tabakanın çocukları tarafından okundu. Diğer bir tür örnek Bunyon'un "Pilgrim's Progress" idir. Pilgrim's Progress çocuklar için yazılmamıştır, fakat onları ilgilendirir,^{1/} çünkü kitaptaki hayalgücü bir çocuğunki kadar zengindir. 18. yüzyılda geçmişe karşı büyük bir özlem doğmuş, balladlar ve halk hikâyeleri toplanılmaya başlanmıştır. Perrault tarafından bir araya getirilen "Fransız Peri Masalları" 1729 da İngilizce'ye tercüme edilmiş ve "Mother Goose's Fairy Tales" adı altında çok meşhur olmuştur. Grimm kardeşler tarafından bir araya getirilen Alman folk hikâyeleri de tercüme edilmiş "Ünlü Alman Hikâyeleri" (German Popular Tales) olarak tanınmıştır.^{2/}

William Blake "The Songs of Innocence" ve William Wordsworth'da şiirleriyle, çocukluk tecrübelerinin kendi başına bir dünya oluşturduğunu ve yetişkinler dünyasının bir başlangıcı olduğunu ilk fark eden İngiliz şairleri arasındadır.

Bu iki şair de çocuklar için eserler vermemişlerdir, ama onlar için bir edebiyat akımının başlamasına neden olmuşlardır. Bununla birlikte yazılan pek çok eser, çocuğun değiştirilmesi gerektiği düşüncesi ile yazılmıştır. Bir çok yazar peri masallarını, ahlaki açıdan değersiz ve boş bulduğu ve vakti boşa

harcadığı için kaldırmak istemiştir. Günümüzde "Çocuğu değiştirme ve geliştirme" amacı taşıyan bu edebiyat, çok gülünç ve saçma bulunmaktadır. Çünkü bu çaba tamamen çocuğun ruhsal ihtiyaçlarını anlayamaktan ileri gelmektedir. Daha sonra Thomas Day ve Maria Edgeworth adlı yazarlar eserlerinde bir takım ahlaki prensipleri, çocukların ruhsal ve fiziksel ihtiyaçlarını anlama çabası ile birleştirmişlerdir.^{3/}

Ama çocuklar için gerçek bilinçli edebiyat akımı, Fransız düşünür, Rousseau'nun "Emile" adlı eğitici kitabı ile başlamıştır.^{4/}

Rousseau'nun Emile'i yazmasından önce, bilhassa erkek çocuklarının aktif ve realist beklentilerine cevap veren bir edebiyat türü doğmuştur. Bu da Robinson Crusoe öncülüğü ile başlayan serüven tipi roman ve hikâyedir. Onu Robert Louis Stevenson'un "Defne Adası" ve daha pekçokları izlemiştir. Ama tüm bu eserler yine yetişkinler için yazılmıştır. Çocuklar için yazılan eserler, Victorya Devrine (1837-1901) kadar onların ihtiyaçlarına cevap vermenin yanında onları geliştirip, değiştirmeyi de amaçlamıştır. Viktorya devrinde, romans, büyü ve peri masallarına duyulan ilgi büyük olmuş ve tüm dünyadaki bu tür eserler toplanarak çocuklar için yazılmıştır.^{5/}

Daha sonra yazılan eserlerde çocukların ihtiyaç ve beklentilerine cevap veren çocuk kitapları olmuştur.

Bizde "Çocuk Edebiyatı ve Kitapları" konusu, ancak Meşrutiyetten sonra batılı eğitim anlayışının öğretmen okullarına girmesiyle kendini duyurmuştur. O tarihlerde ve ondan sonra, Cumhuriyet'in ilânına kadar, başta ilkokullar olmak üzere bütün eğitim mekanizması, medreselerde yetişenlerin elinde kaldığından böyle bir konunun akla gelmemesi de pek tabii idi. Bu konudaki ilk kıpırdanışlar öğretmen okulları ile başlamıştır. Meşrutiyet'in devrimci eğitimcisi Sati bey ve yine şair ve eğitimci Tefvik Fikret gibi ünlü kişilerin öncülüğünü yaptıkları^{6/} bir çocuk edebiyatı hakereti, başlangıçta, çok dar bir anlamda ele alınmış, o günlerin koşullarına uyularak çocuklara şivelerini düzeltmede ve onları eğitmede işe yarayabilecek manzumeler hazırlanmasını başlıca amaç edinmişti. Uzun yıllar bizde "Çocuk Edebiyatı" denilince de hep bu soy manzumeler anlaşılmıştır. Bundan önce de çocuklarımızın, belli bir yaştan sonra dünyaya açılan ilgilerini ancak masal dinlemekle doyurabildiklerini ve onlarla yetinmek zorunda kaldıklarını, baskı tekniğinin bizde yerleşmesinden sonra da okuma yazma öğrenmeleriyle birlikte, ellerine geçen kitapları rastgele okuduklarını görmekteyiz. Bu rastgele okuyuş, yalnız çok eski devirlerin çocukları için değil, Meşrutiyet, hatta uzun süre Cumhuriyet nesillerinin de bir çaresizliği olmuştur. Cumhuriyet yıllarına kadar çocuk kitabı o kadar azdı ki, öğretmenler birkaç kitabı tavsiye ettikten sonra duraklamak, çocukları, büsbütün seviyesiz

ve kötü yönde etkileyici eserlerin kucacağına düşmemeleri için, zamanı gelmediği halde, yaş basamaklarını düşünmeden edebi eserlere yöneltmeye çalışırlardı. Bu az sayıdaki eski çocuk kitaplarını sayabiliriz: Burnett'in "Küçük Lord"u, Daniel Defoe'nun "Robinson Crusoe"su, Cervantes'in "Don Quichote"unun çocuklar için hazırlanmış baskısı, sonra bir aralık, Cumhuriyetin ilk yıllarında Türkçe'ye çevrilen Amerikalı kadın yazar Louisia M. Alcott'un "Küçük Kadınlar" romanı, ünlü yazar Jules Verne'in serisi..... Sonradan tek tük Türk yazarlarının da eserleri kendini göstermeye başladı. Önde okuma kitaplarının baş tacı Ömer Seyfettin'le Reşat Nuri geliyordu. Sonra Abdullah Ziya Kozanoğlu, çocuklar arasında halâ sevilerek okunan "Kızıl Tuğ" unu yayınladı.

Masal basamağındaki çocuklar için bizim halk masallarının derlenmesi işi de Cumhuriyet yıllarına kadar gecikti.

Bizde çocuk edebiyatının bütün ve yararlı bir gelişme devresine girmesi, ancak İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra başlayabilmiştir. İkinci Dünya Savaşı yıllarında memlekette eğitim anlayışında büyük bir devrim gerçekleşmiş, okuma kitaplarının esiri öğretmen ve öğrenciler yerine, çocuk kitapları ve dergilerini sınıflara sokan yeni öğretmen ve öğrenci nesilleri okullarda çoğalmıştır. Çocuk yayınlarının gittikçe hızlanan bir tempoyla gelişip, çeşitlenmesi, baskı

kalitelerinin gitgide düzelmesinin başlıca sebebi bizde kitap müşterisi okurlar arasında, 5-18 yaşları arasındaki çocuk ve gençlerin büyük bir kalabalık tutmasıdır.^{7/}

Türk ve İngiliz çocuk edebiyatında yaptığımız bu kısa incelemede, çocukların ihtiyaçlarına cevap veren çocuk kitaplarının çok uzun bir süre yazılmadığı, çocuk klâsikleri arasına giren pekçok eserin de yetişkinler için yazıldığı görülmektedir. Robinson Crusoe, Gulliver'in Gezileri, Define Adası, Tom Sawyer'in serüvenleri, Don Kişot ve daha pekçokları gibi. Bu kitaplar batı ülkelerinde belli düzeylere göre sadeleştirilerek çocuklara sunulmaktadır. Bunu kendi eserlerimiz için de söyleyebiliriz. Aziz Nesin'in bütün öykülerini, ilkokulun son yıllarından başlayarak, çocuklar severek okumaktadırlar. Abbas Sayar'ın "Yılkı Atı" öyküsü de, büyük küçük herkesin beğeniyle okuduğu bir öyküdür.^{8/}

Tezimizin konusu da yetişkinler için yazılan iki eserden seçilmiştir. İngiliz edebiyatının iki önemli eseri olan "Gulliver'in Gezileri" ve "Robinson Crusoe", 18. yüzyılın yetişkinleri için yazılmış olmalarına rağmen, günümüzün çocukları tarafından bile büyük ilgi ile okunmaktadır. Çünkü bu kitaplarda çocukların, kitaplarda aradıkları öğelere cevap verecek özellikler vardır. İngiltere ve Wales'de yapılan bir anket de bu görüşü kanıtlamaktadır. Anket tarihi Mart 1971 dir.

Ankete 193 ilkokul ve 188 ortaokul katılmıştır. Sonuçlar bilgisayarlarla elde edilmiştir. Anketin, bizi ilgilendiren sonuçlarına göre: Yetişkinler için yazılıp, şimdi çocuklar tarafından okunan kaliteli romanlar arasında Gulliver'in Gezileri de, Robinson Crusoe'da girmektedir. 10+yaş grubunun okuması yararlı olan kitaplar arasında her iki kitap da konulmuştur.^{9/}

Bu noktada hipotezimiz kendiliğinden ortaya çıkmaktadır.

Hipotez, 18. yüzyılda yazarları tarafından o yüzyılın bir değerlendirmesi ve eleştirisi olarak yetişkinler için yazılan "Gulliver'in Gezileri" ve "Robinson Crusoe"da, çocukların ilgilerini ve ruhsal ihtiyaçlarını doyuracak faktörlerin bulunmasıdır. İşte bu hipotezden hareketle iki eser, içinde buldukları devrin ve yazarların durumu gözönüne alınarak eleştirilmiş ve onları çocuk edebiyatına katan öğeler ortaya konulmuştur.

Yöntem:

Konumuzla ilgili materyali belirleyebilmek için bibliyografik araştırma yapılmış, Türkçe ve yabancı kaynaklı kitaplardan yararlanılmıştır.

Bu yöntemle elde edilen bilgilere dayanılarak hipotez kanıtlanmıştır.

Kaynaklar:

Konuyla ilgili bibliyografya tesbitinde Türkiye Bibliyografyası'ndan^{10/} ve yabancı kaynaklı kitaplardan yararlanılmıştır.

Tezin biçimsel yapısının ve içeriğinin düzenlenmesinde Hacettepe Üniversitesi Mezuniyet Sonrası Eğitimi Fakültesi'nin 3.9.1975 tarihinde kabul ettiği "Bilim Uzmanlığı ve Doktora Tezinin Yazılmasında, Teksirinde ve Ciltlenmesinde Gözönünde Tutulacak Standartlar (Esaslar) Yönergesi"ne^{11/} bağlı kalınmıştır. Ancak K.L.Turabian'ın "A Manual for Writers of Term Papers, Theses and Dissertations"^{12/} adlı eserinden de yararlanılmıştır.

GİRİŞ DİPNOTLARI

- 1/ Gillie, Christopher. Longman Companion to English Literature. London: Longman Group Ltd., 1972. ss.440.
- 2/ Gillie, y.a.g.e., ss.440.
- 3/ Gillie, y.a.g.e., ss.440.
- 4/ Gillie, y.a.g.e., ss.440.
- 5/ Gillie, y.a.g.e., ss.441.
- 6/ Alangu, Tahir. Çocuk Kitapları Üstüne. İstanbul: Doğan Kardeş Matbaacılık Sanayii A.Ş. Basımevi, 1965. ss.6.
- 7/ Alangu, y.a.g.e., ss.8.
- 8/ Yörükoğlu, Atalay. Çocuk Ruh Sağlığı. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1979. ss.70.
- 9/ Whitehead, Frank. Children's Reading Interests (An Intern Report) Great Britain: Evans and Methuen Educational, 1975. ss.29-31.
- 10/ Türkiye Bibliyografyası 1960-1972. Ankara: Millî Kütüphane Bibliyografya Enstitüsü.
- 11/ Hacettepe Üniversitesi, Mezuniyet Sonrası Eğitim Fakültesi. Bilim Uzmanlığı ve Doktora Tezlerinin Yazılmasında, Teksirinde ve Ciltlenmesinde Gözönünde Tutulacak Standartlar (Esaslar) Yönergesi. Fakülte Kurulunun 3.9.1975 tarih ve 17 sayılı kararıyla kabul edilmiştir.
- 12/ Turabian, Kate L. A Manual for Writers of Term Papers Theses and Dissertations. 4.genl. bs. Chicago: The University of Chicago Pr., 1973.

I. B Ö L Ü M

ÇOCUK-KİTAP İLİŞKİSİ

Çocuğun Tanımı:

Herşeyden önce konumuz olan çocuk edebiyatı, teriminin kapsamını iyice anlayabilmek için "çocuk" kavramını bir açıklığa kavuşturmak zorundayız. Kaynaklar çocuğu "iki yaşından ergenlik çağına kadar süren büyüme dönemi içinde bulunan insan yavrusu veya henüz erinlik dönemine erişmiş kız veya erkek yahutta bebeklik çağı ile erginlik arasındaki gelişme döneminde bulunan insan" olarak tanımlamaktadırlar.^{1/}

Çocukların Ruhsal İhtiyaçlarına Genel Bir Bakış:

Öyle ise "çocuk edebiyatı" da 2-14 yaşları arasındaki kimselerin ihtiyaçlarını karşılayan bir edebiyat alanıdır. Gerçekten "çocuk edebiyatı" deyimi, çocukluk çağında bulunan kimselerin hayal, duygu ve düşüncelerine hitap eden sözlü ve yazılı bütün eserleri kapsar. Değişik yazı türlerinden ortaya konulan bu eserlerin, güzel ve etkili olmaları da gerekir. Ancak bütün bu faktörler yanında kitap ancak çocuklar ondan zevk alıyorlarsa iyi bir kitaptır; yetişkinlerin gözünde klâsik de olsa, eğer çocuklar tarafından okunmuyorsa veya kapsamı canlarını sıkıyorsa, bu kötü bir çocuk kitabı niteliği taşır.^{2/} Günümüzde eğlendirerek de olsa eğitmek pedagojinin alanına giren bir iştir.

Normal bir büyüme ve gelişme gösteren bir çocuğun bir takım temel ihtiyaçları vardır ki, bunlar öz bakımından dil, din, milliyet farkı gözetmeksizin tüm dünya çocuklarında ortaktır. İşte çocuğun okuyacağı kitaplar seçilirken bu ihtiyaçlar da gözönünde tutulmalıdır. Bunlar; güven duygusu, başarma, bir gruba dahil olma, oyun, hareket, değişiklik ve estetik olmak üzere gruplanabilir.^{3/}

Çocuklardaki güven duygusu, anne kucagında maddi bir ihtiyaç olarak başlar ve çocuk büyüyüp, geliştikçe diğer duygularla karışır. Fakat, çocuk büyüse de bu tür güven duygusu daima mevcut kalır.

Bir diğer güven duygusu herşeyi doğru ve emin olarak bilme, öğrenme ihtiyacını doğurmaktadır. 3-5 yaşları, çocuğun soru sorma çağı olarak tanınılanır. Yetişkinlerin, bu yaşlardaki çocukların ilgi alanlarını iyi bilmeleri gerekmektedir.

Çocukların diğer bir güven ihtiyacı, sevmek ve sevilme isteğidir. Bu ihtiyaç, çocuklarda çok kuvvetlidir. Bilindiği gibi, çocuklar kendilerini hikâye kahramanlarının yerine koyarlar ve bu şekilde mutsuz çocuklar bile kendilerini mutlu hissederler.

İnsanların temel ihtiyaçlarından biri de, başarma ihtiyacıdır. Çocukta, bu ihtiyaç çok erken başlar; daha ilk adımlarında, belki de daha önce. Çocukların ilk okudukları masal ve hikâyelerdeki kahramanlar, zorlukları yener, düşünmekten ziyade hareket eden kişilerdir. Çocuklar geliştikçe, ruhsal ve akli

başarı, maddi başarının yerini alır. Çocuklar başarısızlığın olgunlukla kabul edilmesi ve cesaretin hiçbir zaman kaybedilmemesi gerektiğini öğrenirler.

Güven ihtiyacının doğal olan sonuçlarından biri de bir grubakabul edilmedir. Çocuğunailesi ilk grubu oluşturur. Daha sonra mahalle ve okul arkadaşları ikinci grubu oluşturur. Millet kavramı, 10-12 yaşlarında, insanlık kavramı ise gençlik ve yetişkinlik çağında yerleşir ve gelişir.

Yetişkinlerin "heyecansız" ve kural dolu dünyalarından sıkılan çocukların en önemli ihtiyaçlarından biri "oyun ve değişiklik" ihtiyacıdır. Bu konuda çeşitli türde eserler yardımcı olabilirler. Çocukları zengin bir hayal alemine sürükleyen peri masalları, yahut çeşitli zorlukları başarıyla aşan kişileri anlatan biyografyalar veya çocukları güldürmeyi amaçlayan neşe dolu saçma şiirler gibi.

Diğer bir ihtiyaç estetik ihtiyacıdır. Çocuklar da da, yetişkinlerde olduğu gibi estetik duygusu vardır. Bu duygu çocuğun karşılaştığı materyelin etkisiyle gelişir. Çocuklar estetik duygusuna edebi yönü kuvvetli eserler yardımıyla sahip olurlar.^{4/}

Çocuk Hikâye ve Romanlarının Özellikleri ve Çeşitleri:

Bu ihtiyaçları karşılamada sözlü ve yazılı eserlerin rolü büyüktür. Çocuğun niçin edebiyat eserlerine muhtaç olduklarını bu alandaki çalışmalarını ile tanınmış bir eğitimci altı nedene bağlamaktadır.

- 1- Edebiyat hoş vakit geçirici, eğlendirici bir şeydir.
- 2- Edebiyat ruha canlılık verir, yaşama gücünü arttırır.
- 3- Edebiyat hayatı keşfe yardım eder.
- 4- Edebiyat bir rehberlik kaynağıdır.
- 5- Edebiyat yaratıcı etkinlikleri teşvik eder.
- 6- Edebiyat güzel bir dil demektir.^{5/}

Çocukların ilgi ve zevkle okudukları eserlerin başında şüphesiz hikâye ve romanlar gelir. Çocuklar hikâye ve romanlarda çeşitli konulara ilişkin olarak çözümlenmesini gerekli gördükleri birçok soruların karşılığını, olayların "neden" ve "niçin" lerini açıklayan bilgileri, görüş ve yorumları bulabilirler. Hikâye ve romanlar, çocukların sınırlı hayat tecrübelerini zenginleştirir; çeşitli insan tipleri üzerinde düşünmelerine imkân sağlar; geliştirmekte oldukları değer yargılarının daha açıklık kazanmasına yardımcı olur, ülkelerindeki insanları geçmişleri ile tanımalarını kolaylaştıracağı gibi, onlara başka kıta ve ülkelerde yaşayan insanlar üzerinde görüş ve bilgi kazandırırılar.

Böylece çocukların içinde yaşadıkları toplumsal ve kültürel ortama uymalarında büyük ölçüde yardımcı olurlar.^{6/}

Hikâye ve romanlar, ayrıca, okuma alışkanlığının ve zevkinin gelişmesine, dolayısı ile çocukların ve gençlerin boş zamanlarının yararlı biçimde geçmesine de katkıda bulunurlar.

Çocukların okuduğu roman ve hikâyeler- konula-
rı, temaları ve kişileri ele alış bakımından- çok çe-
şitlidir. Çocuk hikâye ve romanlarını aşağıda gösteril-
diği üzere gruplandırırız:

- a. Yakın çevreyle ilgili hikâye ve romanlar
- b. Hayvan hikâye ve romanları
- c. Mizahi hikâye ve romanlar
- d. Serüven hikâye ve romanları
- e. Duygusal hikâye ve romanlar
- f. Tarihi hikâye ve romanlar
- g. Gezi hikâye ve romanları

Serüven Hikâye ve Romanlarının Özellikleri:

Bizim inceleyeceğimiz grup olan, serüven hikâ-
ye ve romanları, çocukların hareket ve heyecan ihtiya-
cını karşılarlar. Hayale, entrikaya, tehlikeli ve es-
rarlı olaylara, ruhsal gerilimler yansıtan durumlara
ve beklenmedik sonuçlara yer verirler. Bu eserler, ha-
yal ve düşünce ufkunu genişletirler. Bu çeşit hikâye
ve romanlara erkek çocuklar kız çocuklara göre daha
çok ilgi duyarlar. Özellikle deniz hayatı, korsanlık,
define arayıcılığı, bilinmeyen veya uzak ülkelerin keş-
fi balta girmemiş ormanlarda yapılan yolculuklar, genç
okurların aradığı konulardır. Gezi hikâye ve romanla-
rının, serüven hikâye ve romanlarından farkı, çeşitli
ülke ve kentlerin tabii güzelliklerini, türlü insan
topluluklarının değişik yaşayışlarını ve önemli uygar-
lıklarını birtakım ilginç yönleriyle vermesidir.^{7/}

10-12 Yaşları Arasındaki Çocukların İlgi Duydukları

Konular:

Çocuğun serüven hikâye ve romanlarına olan ilgi - si daha çok ilkokulun son yarısında, yani 10-12 yaşları arasında başlar. Bu yaşlarda kız çocuklar kız özelliklerini, erkek çocuklar, erkek özelliklerini, ana baba ile özdeşim sonucu kazanmışlardır. Çocukta iyi ile kötüyü, doğru ile yanlış seçme yeteneği, yani üstbenlik gelişmiştir. Bağımlılığı azalmış, annesi dünyasının ekseni olmaktan çıkmıştır. Bütün günü anneden ayrı olarak, ya dışarda oyunda, ya da okulda geçirebilir. Konuşma yeteneği ve söz dağarcığı çok gelişmiştir. Hayalle gerçek daha kolay ayırdedilir. Somut düşünceden soyut düşünceye geçiş başlar. Bu çağ çocuğunun gereksinimlerini en iyi doyuran uğraşlardan biri de izciliktir. Beceri kazandıran, dayanıklılık geliştiren, serüven gereksinimini doyuran ve en önemlisi takım çalışmasını ve işbirliğini arttıran izcilik bu yaş grubu çocukları için çok yararlıdır.^{8/}

Bu sorularımızı cevaplandırdıktan sonra, iki serüven tipi roman olan Gulliver'in Gezileri ve Robinson Crusoe'yu yazarları ve devirlerine bağlı olarak eleştirelim.

I. BÖLÜMÜN DİPNOTLARI

- 1/ Alaylıoğlu, Ruşen ve Oğuzkan, A.Ferhan. Ansiklopedik Eğitim Sözlüğü. 1976
- 2/ Arbuthnot, May Hill. Children and Books. (3 rd. ed.) Chicago: Scott-Foreman and Company, 1964. ss.3.
- 3/ Arbuthnot, y.a.g.e. ss.3-10.
- 4/ Tuncer, Nilüfer. Türkiye'de Yayınlanmış Resimli Çocuk Kitapları. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, 1974. ss.8-13.
- 5/ Leland, Jacob. (çev. A.F. Oğuzkan) Curriculum Letter, No.20. Ocak. 1955.
- 6/ Oğuzkan, A.Ferhan. Yerli ve Yabancı Yazarlardan Örneklerle Çocuk Edebiyatı. Ankara: Kadioğlu Matbaası, 1977. ss.92-93.
- 7/ Oğuzkan, y.a.g.e. ss.99.
- 8/ Yörükoğlu, y.a.g.e. ss.54-55.

II. B Ö L Ü M
ESERLERİN YAZARLARI VE DEVİRLERİNE BAĞLI OLARAK
ELEŞTİRİSİ

Gulliver'in Gezileri:

Gulliver'in Gezilerinin yazarı olan Jonathan Swift İrlandalıdır ve 1667 de Dublin şehrinde doğmuştur. Swift küçük yaşta babasını kaybetti. Çocukluğu çok yalnız geçti. Amcaları tarafından büyütülen Swift Trinity College'de ilâhiyat okudu. Daha sonra siyaset alanında sağlam görüşleri ile Kral William III'ün dikkatini çekti. Politika hayatında ve sarayda aniden çok yüksek bir mevkiye ulaştı. Londra'daki yaşamı sırasında bir çok kulüplere dahil oldu. Ama en çok sevdiği Dr. Arbuthnot Parnell, John Gay ve Alexander Pope ile kurdukları "Scriblerus" kulübü idi. Bu kulüpte bütün vakitlerini "insanların ve tüm dünyanın çirkinlikleri ve zaafı" üzerine konuşarak geçirirlerdi. Kendi aralarında tüm bu çirkinlikleri "Dr. Martin Scriblenes" in karakterinde yansıtmak için "yergi" yazmaya karar verdiler. Swift'in arkadaşı olan Dr. Arbuthnot zaten Martin'in gençlik yıllarını ve tahsil hayatını yazmıştı. Pope eserin insan zaafı ve aksıyan yönlerini üzerine aldı. Swift'de geziler bölümünü üstlendi.^{1/}

Kraliçe Anne'in ölümü ile bakanlık ve kurdukları kulüp dağıldı ve Swift İrlanda'ya gönderildi. Orada Anglikan Kilisesine giren Swift bunu bir sürgün olarak nitelendirdi. İrlanda'da kaldığı sürede (12 yıl) Dr. Martin fikrini unutmadı. Burada kendini İrlanda ve İrlanda Kilisesinin savunmasına adanmıştı. 1726 yılında Swift "Gulliver's Travels into Several Remote Nations of the World" ile İngiltere'ye döndü. Swift insan tabiatının tüm sakatlığını bu kitabında belirtiyor ve toplumun temelindeki bütün kurumları alaya alıyordu. Toplum ise o devrin İngiliz toplumundan ziyade tüm dünya idi. Bu yergi eser ilerledikçe daha keskin ve sert olarak beliriyor, yazar hiç bir acıma göstermiyor ve onun gözünde insan düşüncesinin ve ustalığının rol oynadığı hiçbir alan hoş görülecek nitelikte olmuyordu.^{2/}

İşte tüm bu nedenlerle böyle bir eleştiriyi kimse basmak istemedi. Nihayet bir matbaacı razı oldu ve eser yayımlandığı andan itibaren büyük bir ilgi görüldü ve olağanüstü bir başarı kazandı.

Amaçlardaki şiddet ve burukluk yazarın açık, sade ve çok canlı uslubu ile büsbütün güçlenmiştir.

Gulliver'in Gezileri dört kısımdan ya da dört kitaptan oluşmuştur. İlk iki kısım olan Lilliput ve Brobdingnag 1721 ve 1722 tarihlerinde yazılmıştır ve bunlar gerçek çocuk klâsikleri arasındadırlar. Şuna hiç şüphe yoktur ki Yahoo'lar ve Houyhmsler hakkındaki dördüncü kitap, Gezileri biraz ürkütücü hale getirmektedir. Bu daha az bir ölçüde de olsa "Struldbrugs"u

da kapsar. Fakat kitabın son bölümü olan bu kısım, eserinin okuyucu üzerindeki etkisini arttırmada çok güçlüdür. İkinci gerçek ise üçüncü kitabın bir bütün olarak diğerlerinden çok daha düşük oluşudur. Üçüncü bölüm gerçek bir doruk noktasından mahrumdur. Kitabın bu güçsüzlüğü yayımlandığı andan itibaren fark edilmiştir. Arbuthnot bunu ilk farkedendenler arasındadır. Birinci, ikinci ve dördüncü kitaplar yanında üçüncü kitap artistik özelliklerden çok uzaktır. Doruk noktası sürekli olarak değişmektedir.^{3/}

Swift'in Ford'a yazdığı mektuplardan, kitabının gelişimini öğrenmek mümkündür. Muhtemelen Robinson Crusoe'nun 1719 da yayımlanmasından sonra tekrar kitabını yazma fikrine dönen Swift, ilk iki bölümünü 1721 ve 1722 tarihlerinde bitirmiştir. 1723 yılının sonuna doğru Swift dördüncü bölümü de bitirmiştir.

Birinci bölüm olan, Lilliput'da insan toplumu minyatür olarak yansıtılmaktadır. Alaya aldığı saray, Kraliçe Anne'ın sarayından ziyade George I'in sarayıdır.^{4/} Fakat Swift bu karakteri, monarşinin ezici gücünü ve asaletin abartılmış gururunu eleştirmek için seçmiştir. Gulliver'in Lilliput ülkesine ulaşması büyük bir fiziksel çaba ile gerçekleşmiştir. Bu fiziksel güç Lilliput'lular için rakiplerini yenmeye yarayan bir araçtır. Oysa Gulliver mantıklı ve sorumluluklarını bilen bir kişidir. Gulliver Lilliput'luların komşuları ve düşmanları olan "Blefuscans" ların saldırgan emellerini, donanmalarını elde ederek bastırmayı kabul eder,

ama onları esir etmek ve zapt etmek fikrine karşı kesin olarak direnir. Burada Swift'in Blefuscans'lar ile belirtmek istediği yakın komşuları olan Fransa'dır. Lilliput'lu yöneticiler Gulliver'i bu davranışından dolayı cezalandırmak için onu öldürmeyi veya gözlerini kör etmeyi kararlaştırırlar. Lilliput'lular ile karşılaştırılacak olursa, Gulliver, onlardan ahlâk açısından çok farklı ve yücedir. İşte burada Swift yine gerek kendi ülkesindeki, gerek diğer ülkelerdeki insanların kokuşmuş ahlâk anlayışlarını ve bozuk değer yargılarını dile getirmektedir. Gulliver, Lilliput'da kaldığı sırada sarayın imparatoriçeye ait bölümünde çıkan yangını ancak idrarını yaparak söndürebilir. Bunun üzerine Gulliver'in ülkeye gelmesinden sonra eski kudret ve önemleri azalan donanma komutanı, haznedar ve diğerleri Gulliver'in ölüm cezasına çarptırılmasını isterler. Hatta haznedar kanunun belirli maddelerine dayanılmaksızın Gulliver'in cezalandırılmasını ister. İşte burada Swift genel olarak İngiltere'nin adalet anlayışını vurgulamaktadır. Bu arada onun Lilliput'da en yakın dostu olan sekreter, Gulliver'in gözlerinin oyulmasını yavaş yavaş açlığa terk edilerek öldürülmesini teklif eder. Swift için dostluk çok boş, değişken bir kavramdır. Gulliver gözlerinin kör edileceğini öğrendikten sonra, imparatorun bir ölüm veya ağır bir ceza kararı alındıktan sonra "kendi adaleti ve müşfikliği" üzerine bir konuşma yaptığını hatırlar. Burada Swift 1715 ayaklanmasından sonra yakalanan Jacobite liderlerinin öldürülmesinden sonra

Kralın adaletinin methedildiği söylevi yansıtmaktadır.

Bu arada Swift sosyal düzenin de eleştirisini yapmaktadır. Lillipt'lu çocuklar ait oldukları sosyal seviyeye göre eğitime tabi tutulmaktadırlar. Gulliver Lilliput'dan Blefuscu'ya kaçtıktan sonra, Lilliput'dan Blefuscu kralına derhal Gulliver'i elleri ve kolları bağlı olarak geri yollamasını isteyen bir haber yollar. Blefuscu kralı bunu kabul etmez. Gulliver'e eğer emrinde çalışırsa onu koruyacağını söyler. Ama Gulliver kralın sademiyetine içten inanmasına rağmen affedilmesini ister, çünkü artık yüksek seviyedeki kişilere duyduğu güveni kaybetmiştir. Bu Swift'in tüm üst düzeyde olanlara yaptığı bir eleştiridir. Gerçekte Lilliput'lular boyları ile kıyaslanmayacak derecede riyakâr, değer yargıları çürümüş, yozlaşmış kimselerdir.

İkinci bölüm olan Bobdingnag ülkesinde Gulliver'in tabiatı tamamen değişir ve bir Lilliput'lı gibi davranmaya başlar. Ama Brobdingnag'daki gücünü ateşli silâhlar hakkındaki bilgisiyle korumayı başarır. Brobdingnag'lular dev yaratıklardır. Bir Lilliput'lı gibi davranan Gulliver, Brobdingnag kralına halkının hayatı, hürriyeti ve kaderi üzerinde tek hakim olmak istiyorsa silâhlar ve cephaneden oluşan bir karargâh kurmasını teklif eder. Fakat krak bu teklifi büyük bir öfke ile reddeder. Gulliver ise kralın bu öfkesini, uzak görüşlü olmasına ve garip prensiplere bağlılığına yorar. Eğer Gulliver'in Gezileri bir roman olsa idi, kahramanın karakterindeki bu değişiklik büyük bir şok tesiri yaratırdı.

Lilliput'da Gulliver üstün yaratıklar, Brobdingnag'da ise aciz yaratıklar sınıfına dahildir. Yalnız ufak ve aciz yaratıklar için duyulan nefret ve iğrenme duygusu, Lilliput'dan Brobdingnag'a geçildiğinde dikkate değer bir ölçüde artar. Swift, Brobdingnag ülkesinde kendi vatandaşlarının davranışlarını en ağır bir dille eleştirir ve ideal bir ülke kavramının açıklamasını yapar. Gulliver, Lilliput ülkesinde iken Lilliput'luların davranışından nefret eder, ama hiçbir zaman bu hislerini Brobdingnag kralının sözleri ile dile getirmeyi hayalinden geçirmez. "Sözlerime şöyle son vereceğim, milletinizin büyük bir kısmı, doğanın yeryüzü üzerinde sürünmesine katlandığı iğrenç ve tahripkâr haşereler gibisiniz". Aslında Brobdingnag'lılar fiziksel olarak üstün bir millettir, ama ruhsal ve ahlâksal olarak pek değil. Gulliver'i bulan çiftçi acımasız ve vicdansızdır. Hiç bir vicdan azabı duymadan onu ölüncüye kadar çalıştırmayı düşünür. O devirdeki toplumların zenci kölelere davrandığı gibi. Çiftçi Gulliver'i panayıra götürüp orada para karşılığında teşhir etmektedir. Gulliver'e Brobdingnag'da yapılan bu muamele aynı zamanda 18. yüzyıl İngiltere'sinin durumunun bir yansımasıdır. Bu devirde Betlehem Hastanesine delileri seyretmek için ziyaret etmek çok normal bir eğlence vasıtası idi. Brobdingnag ülkesinin üstünlüğü, krallarının ve kurumlarının mükemmelliğinden ileri gelmektedir. Brobdingnag'lılar Gulliver'in de belirttiği gibi, Yahoo cinsinin en az bozulmuş ve yozlaşmış bir parçasıdır.

Brobdingnag tarımla uğraşan ve feodal olan bir toplumdur. Ülke milis kuvvetleri tarafından korunur, her çiftçi kendi toprak sahibinin ve her vatandaş da şehrin, Venedik'te olduğu gibi kapalı oyla seçtiği bir yöneticinin emri altındadır. Brobdingnag ülkesindeki bilim de dikkati çekecek kadar pratiktir ve bilhassa tarımın ve onu geliştirecek mekanik sanatların geliştirilmesi için uygulanır. Bilim, kralın şu sözleri ile daha da ilerleme yolundadır; "Eskiden sadece birinin yetiştiği bir toprak parçası üzerinde iki koçan mısır veya iki sap ekin yetiştirebilen kişi ülkesi için, tüm politikacıların toplamından daha yararlı bir iş yapmış sayılırlar." Brobdingnag toplumu tüm uygar insanların karşılaştığı gibi bir takım toplumsal ve politik savaş ve çatışmalardan geçmiştir. Swift bu görüşünü şöyle yansıtır; "Asiller güç sahibi olmak için, insanlar hürriyetleri için, krallarda tam bir hakimiyet sağlamak için yüzyıllardan beri savaşmaktadırlar." Fakat Brobdingnagdaki son huzursuzluklar kralın büyük babası zamanında son bulmuştur. Genel bir birleşme ve anlaşmadan sonra tam bir barış havası elde edilmiştir. Swift bazı görüşlerini kralın ağzından yansıtır; "Toplumun değer yargılarına ters düşen fikirde olanların fikirlerini değiştirmeye zorlanmalarını hiç anlamıyorum." "Herkes fikirlerini, komşularını ve toplumu huzursuz etmeden korumakta hür olmalıdır." Swift'in Brobdingnag toplumu böyle tanımlamasından şu sonucu çıkarabiliriz:

Bu toplum Swift'in uygulanabilir bir ideal olan görünüşünü yansıtır. Aslında Swift'in yansıtmak istediği kuvvetini halâ koruyan bir İngiltere'dir. Ama bu durum şimdi parti sürtüşmeleri, saray entrikaları, rüşvet gibi yollarla geçerliğini kaybetmiştir. Gulliver, Brobdingnag kralıyla konuşurken tüm bu politik çarpıklıkları büyük bir vatanperverlikle gizlemeye çalışır, fakat kral onu çok iyi izler ve gerçekleri ortaya çıkarır ve ard arda sorduğu sorularla İngiliz toplumunun tüm konuşmuş yönlerini ortaya koyar. Ama burada Brobdingnag toplumunun da aynı çürümüş evreden geçtiğini düşünmek zorundayız. Kitaptaki ana nokta kralın gerçeği isteksiz bir Gulliver'in ağzından almasıdır. Bir gün Gulliver bir maymun tarafından çok kısa bir süre için kaçırılır ve beslenir, daha sonra da kurtulur. Bu olaydan sonra kral kendisine neler hissettiğini sorduğunda, Gulliver ciddi bir tonda hikâyesini anlatır. Ama soyular Gulliver'in tüm anlattıklarına kahkaha ile gülerler. Gulliver işte o zaman "insanın kendi seviyesinde olmayan kişiler arasında onur kazanmasının ne kadar boş bir çaba olduğunu" düşünür. Daha sonra kendi ülkesini düşündüğünde de kişilik, asalet, akıl ve zekâdan yoksun olan kişilerin bile ülkesindeki en önemli seviyelere yükselebileceğini düşünür.

Brobdingnag ülkesine gezi, Swift'in kendi vatandaşlarının davranışlarına karşı yaptığı en şiddetli eleştirilerden biridir; ve kendi fikri olan ideal bir devlet kavramını en çok yansıttığı bölümdür.

Robinson Crusoe:

Robinson Crusoe'nun yazarı olan Daniel Defoe ailesinin dar gelirli olmasına rağmen "Stoke Newington Papaz Okulu"nda bir süre öğrenim gördü. Daha sonra ticaret hayatına atılan Defoe pek çok ülkelere gitti. 1688'lerde politika ile ilgilendi, daha sonra armatörlüğe başladı ama iflâs etti. Uzun yıllar politika ile ilgili yazılar yazdı. Yazdığı siyasi yazılar ile önce Whig'leri sonra Tory'leri destekledi. William III'ün tahta çıkması için çalıştı. 1701'de "The True Born Englishman" (Safkan İngiliz) adlı yergili şiiri ile William III'ü, ona yabancı diyenlere karşı savundu. Sonra "The Shortest Way With The Dissenters" (Resmi Dinden Ayrılanlara karşı en kestirme yol)u yazdı. Bu, birçok kişiyi Defoe'ya düşman etti, aynı yıl Kral William'ın ölümü de durumunu büsbütün güçleştirdi. 1703 yılı Mayısından Kasımaya kadar tutuklanarak teşhir cezasına çarptırıldı. Bu maceradan sonra herşeye inancını kaybederek "Hymn to the Pillory"i (Teşhir Cezasına Övgü) yazdı. Daha sonra Kraliçe Anne'ın hizmetine girdi. Siyasi hayatında derin bir hayal kırıklığına uğrayarak, hayal edebiyatına yönelmesi bu döneme rastlar. Defoe, Robinson Crusoe'yu 58 yaşında yazmaya başladı ve beş yıl içersinde tamamladı. Yazar bu eserde Alexander Selkirk adındaki İskoçyalı bir denizcinin gerçek hikâyesinden ilham almıştır. Selkirk, kaptanı ile tartışmış ve kendi isteği ile Juan Fernandez adasına bırakılmıştır. Bu adada, 1704'ten, İngiltere'ye götürüldüğü

1709 yılına kadar yaşamıştır. Robinson Crusoe'nun, dolaylı olarak yazarın hayatını temsil ettiği de öne sürülmektedir. Romanın kahramanı olan macera düşkünü Robinson, bütün arkadaşlarının öldüğü bir fırtına sonunda Orinoco'nun ağzındaki ıssız bir adaya çıkar, 28 yıl bu adada yalnız yaşar ve sabırlı enerjisi ile pratik zekâsının yarattığı harikalar sayesinde, bir mesken yapmayı, toprağı sürmeyi, tohum ekerek mahsul yetiştirmeyi ve ekmek yapmayı başarır. Bu arada manevi bakımdan da gelişir ve Tanrıyı tanıyarak tevekküle ulaşır.^{5/} Her tür yazı denemesinde bulunan (tarih, eleştiri, politik ve dini yazılar) bir yazarın, macera türünde bir hikâye yazması o zamanlar için sosyal bir dönüş, çökme özelliği gösteriyordu. Robinson Crusoe'nun hitap ettiği toplum ufak dükkân sahipleri, artistler, askerler ve denizciler yani halk idi. Defoe, yeni bir topluma ulaşıyordu; daha doğrusu yaratıyordu denilebilir. Böyle bir kitabın popülerliği konusunda hiçbir şüphe olmadı. İlk olarak 1719'da yayımlandı, matbaacıları uzun bir süre daha meşgul edeceği de şüphesizdi. 1720'de Fransızca'ya çevrilen bu eser bir edebi eser olarak düşünülmedi. Centilmenler ve bilim adamları kitabı aşağıladılar. Kitap koleksiyoncuları ve üniversite profesörleri uzun bir süre bir yorum yapmaktan kaçındılar. Ama kitabın kahramanı orta ve aşağı tabakadan seçildiği için ve halk Robinson Crusoe'yu, ona hayran kaldığı için, kitap orta ve aşağı tabaka arasında büyük ilgi gördü.^{6/}

Defoe, gezgin olarak dünyayı dolaşırken gerçekleri çok iyi görmesini bildiği kadar, bir ahlâkçı olarak da gör-
düklerinden sonuçlar çıkarmıştır.

Crusoe, güçlük içindeki tüm insanlığı yansıtabi-
lir, ama herşeyden önce orta sınıfın daha alt tabakala-
rından gelen, herşeyi yapmayı başarabilen bir İngiliz-
dir. Ama onu insancıl kılan, evcil yetenekleri ve bir
kahraman olmayı reddedişindeki içtenliktir. Defoe,
Crusoe'nun bir trajik karakter kazanmasına hiçbir za-
man göz yummamıştır. O, çevresindeki güçlüklerin üste-
sinden gelmeyi başaran, alâlade, namuslu bir vatandaş-
tır. Defoe'nun en büyük başarılarından biri okuyucunun,
keçi sütü içen, bulduğu üzümler ve bulduğu şeylerle
yaşayan vahşi bir adam özelliği taşıyan bir Crusoe ima-
jından hoşlanmayacağı bilincinde oluşudur. Geminin en-
kazından kurtardığı bir iki şeyle adadaki yaşantısına
başlayan kahkamanın, uygarlığın pek çok konforu ile ya-
da birer kopyası ile bu yaşantısının sonuna varmasıdır.
Defoe, Crusoe'yu adaya son derece yararlı birçok şeyle
donanmış olarak çıkarır , iki testere, bir balta, bir
çekiç, bir marangoz kutusu, iki pistol, üç varil barut
(biri nemli ve rutubetli), iki eski paslanmış kılıç,
iki veya üç torba çivi ve herşeyden önemlisi bir de-
ğirmen taşı. Bu bir başlangıçtır ve bu araçlarla Crusoe
yeni bir yaşam kurar. Bir bakıma Robinson Crusoe'yu oku-
mak uygar insanın çoktandır unuttuğu pek çok fiziksel
problemlerle yüzyüze gelmesini sağlamaktadır. Eğer kendi

kendine yapan, yaratan bir kişi varsa o da Robinson Crusoe'dur. Güçlüklerden yılmayan, onlarla güçlenen, hatalar yapan, ama yeniden denemekten kaçınmayan, denemekten korkmayan bir kişi. Crusoe doğadan da en iyi şekilde faydalanmasını bilir. Mısırını yiyen kuşlardan daha kurnazca davranması, keçileri eğitmesi ve doğal güçlerin etkinliğini yenişi gibi. Aslında Crusoe, ahlâklı, doğru, erdemli bir kişidir. Daha sonra onun dine bağlanarak İncil okuduğunu görürüz, ama bu bilinçli ve anlamlı bir dindarlıktır. Tanrıya, kendisini ölümden kurtardığı ve tüm bu nimetleri verdiği için sürekli şükreder. Aslında, Crusoe'nun hikâyesi, kendi hayatının bir simgesidir. Crusoe'nun gemi sinin batması, Defoe'nun iflâs etmesi ile ilişkilidir. Defoe, kitabında bir insan kalbinin en can alacak noktalarına değinmiş ve detaylı bir realizm kullanmıştır. Örneğin bir şey yapmak . . . ten duyulacak haz gibi. Crusoe erzağını saklamak için bir çömlek yapmak istemektedir. "En nihayet Crusoe çanak yapımındaki gerçeği anlar; onları güneşin ısısında pişirmek değil, ateşte yakmalıdır." Bütün gece ateşin karşısında oturur, ateş yavaş yavaş söner ve sabahleyin çömlekler hazırdır. Belki çok mükemmel değillerdir ama kullanılacakları amaç için çok uygundurlar. Şuna hiç şüphe yok ki okuyucu bu kısımlarda Crusoe'ya acır, hatta biraz onun haline güler ama yaratıcılığındaki çabaya, okuyucu da katılır. Konu, Gulliver'in yaptığı günlük işlerle ilgilidir, fakat Defoe, konuya çok hakimdir,

çünkü tüm eksiklikler tamamlanıp, güçlükler çözümlenip, konu monotonlaşmaya doğru kaymaya başlayınca ortaya vahşileri ve onların elinden kurtardığı Friday'i çıkarır.

Robinson Crusoe'nun ilk sayfası bizi hemen hikâyenin içine sokmaz. Aslında, kitabın adı bize hemen konuya girileceği izlenimini vermektedir. "The Life and Surprising Adventures of Robinson Crusoe" (Robinson Crusoe'nun Şaşırtıcı Hayatı ve Şaşırtıcı Serüvenleri). İlk sayfalar, isim, aile ve doğumla ilgili bilgiler ikn edici ve açık bir şekilde anlatılmaktadır. Bu metodu, Swift'in Lilliput'a Seyahati ile karşılaştırırsak durum tamamen farklıdır. Lemuel Gulliver olgunluğa erişir ve birinci sayfada bahsedilen gemisi, ikinci sayfada seyahate çıkar, üçüncü sayfada batar ve dördüncü sayfada kendini Lilliput'lular tarafından bağlanmış olarak bulur. Aslında Swift'in bu stili, amacına iki nedenle çok uygundur. Birinci sebep, Lemuel Gulliver, eleştiri imkânının doğabilmesi için kullanılan bir araçtır. Yoksa Robinson Crusoe gibi bir karakter değildir. Lilliput'a ne kadar çabuk varırsa eleştiri o kadar çabuk başlar. İkinci sebep ise Gulliver'in maceralarının gerçek olması olanaksızdır ama Robinson'unkiler değil.

İlk sayfalar bize Crusoe'yu tabii ve zorlamadan anlatmaktadır. Böylece Crusoe gerçek ve inandırıcı bir karakter kazanır.

Defoe, kahramanını adaya çıkardıktan sonra, kendini kahramanında yansıtmaktadır. Friday (Cuma), Defoe'nun 28 yıllık bir hikâyeyi diyalog türünde yansıtmak

için kullandığı edebi bir araçtır. Aslında Defoe bu kahramanı yaratmakta hiçte acele etmemiştir. Crusoe adada onbeş yıl kaldıktan sonra kıyıda ayak izlerini görür, ayak izlerini gördüğünden on yıl sonra Friday kurutılır. Üç yıl sonra da Crusoe adadan ayrılmanın yolunu bulur.

Aslında Robinson Crusoe üç kısımdan oluşmaktadır. Ama ikinci kısım şimdi çok az okunmakta, üçüncü kısım ise hiç okunmamaktadır. İkinci kısımda Robinson Crusoe'nun şimdi yerlilerin elinde olan adasını ziyaret etmek için dönüşü anlatılmaktadır.

II. BÖLÜMÜN DİPNOTLARI

- 1/ Meigs, Cornelia; Eaton, Anne Thaxter; ve Nebilt, Elizabeth. A Critical history of Children's Literature. London: The MacMillan Company, 1969. ss. 329-335.
- 2/ Murry, Middleton. Jonathan Swift, A Critical Biography. London: Alden Press. 1954. ss.50-55.
- 3/ Meigs, y.a.g.e., ss.331.
- 4/ Murry, y.a.g.e., ss.336.
- 5/ Sutherland, James. Defoe. London: Methuen and Co. Ltd., 1950. ss.220-222.
- 6/ Sutherland, y.a.g.e. ss.228.

III. B Ö L Ü M

GULLIVER'İN GEZİLERİ VE ROBINSON CRUSOE'YU ÇOCUK KLÂSİKLERİ ARASINA SOKAN ÖZELLİKLER

Her iki eseri bu şekilde eleştirdikten sonra Çocuk Edebiyatında yer almalarına neden olan faktörleri de inceleyelim:

Her iki eser de çocukların temel ihtiyaçlarına cevap verdiği gibi, karakter, olay, dil ve tema-anafikir açısından da beğenilerine cevap vermektedir.

Olayları açısından; İssız bir adada cesur ve iradeli bir adamın tek başına tabiata karşı savaşını ve zaferini ayrıntılı bir biçimde anlatan Robinson Crusoe ve çeşitli ülkelerde heyecanlı serüvenler geçiren, tehlikeler atlattan Gulliver, çocukların serüven eğilimlerine ve birinci bölümde değindiğimiz ihtiyaçlarına cevap verdikleri için, daha ilk yayımlanmalarından beri, onların büyük ilgisini çekmiştir.

Robinson Crusoe; çocukların çok uzun bir süre arayıp da bulamadıkları bir beklentinin sembolüdür: Bağımsızlığın sessiz bildirisi. Bu nedenle kitap nasıl yetişkinler tarafından tutulmuş ve benimsenmiş ise aynı tutum çocuklar tarafından da izlenmiştir. Herkesin hayalinde zaman zaman kaçıp gitmek istediği bir adanın imajı vardır. Bu durum çocuklardaki serüven

isteğini tatmin etmektedir. Gulliver'in Gezilerinde de, cüceler ve devler ülkesine giden, başından pek çok meraklı ve heyecanlı olay geçen Gulliver de çocuklardaki bu isteği aynı ölçüde karşılamaktadır. Aynı şekilde bu özellikler, çocuktaki değişiklik ihtiyacına da cevap vermektedir.

Issız bir adaya sadece kendi olanakları ile çıkan bir adam, gerçekten çok cazip bir konudur ama bu adam kendi metodları ile konuyu daha da cazip hale getirmektedir. Bu kişi bilgisi ve buluşları ile mucizeler yaratmaz.(Robinson Crusoe öncülüğünde başlayan serüven romanlarından İsviçreli Robinson Ailesi'nde olduğu gibi.) Robinson'un çalışma ve çabaları aynen ufak bir erkek çocuğununki gibi yavaş ve acemidir. Taşıyamayacağı kadar geniş yaptığı kayığı, çirkin ama işe yarayan çanakları gibi. Her zaman başarısızlık şansı vardır, ama Crusoe yılmadan çalışır, çünkü başarmalıdır. Burada çocuklar başarısızlığın da olgunlukla kabul edilmesi ve cesaretin hiçbir zaman kaybedilmemesi gerektiğini öğrenirler. Kitabın bilhassa çocukları çekişindeki özellik, enkazdan kurtardığı bir iki şeyle yaşantısına başlayan kahramanın, uygarlığın pek çok konforu veya kopyası ile bu yaşantısının sonuna varmasıdır. Burada anafikir kendiliğinden ortaya çıkmaktadır; cesaret, irade gücü ve Tanrı inancı ile tüm güçlükler yenilebilir. Robinson Crusoe'yu okumak, uygar insanın çoktandır unuttuğu pek çok fiziksel

problemlerle yüzyüze gelmektedir. Bir bakıma bu, insanlık tarihinin başına dönmek ve çoktandır farkına varılmayan bir çok şeyi, çocukların masum gözüyle görmektir.

Bu kitapta başarıya ihtiyacına cevap veren diğer özellikler ise şunlardır: Crusoe, bozulan şeylerin yerine yenilerini yapmakta oldukça ustadır. Küçük bir mısır tarlası yapmayı başardığında, tırpansız mısırları nasıl keseceği problemi ile karşılaşır ve bir tırpan yapar. Aynı zamanda, ektiği tohumların yeşil filizler vererek büyümesi, keçileri ve kedilerinin çoğalması karşısında Crusoe'nun duyduğu gururu aynen çocuklar da duyarlar. Çocukları çeken bir diğer özellik de detaylardır. Herşeyin nasıl yapıldığı en ince noktaya kadar belirtilmiştir. Hazıra konmadan, kişilerin gayreti ile birçok şeyin yapılabileceği de çocuklara öğretilmeye çalışılmıştır. Denebilir ki, birçok şeyin nasıl yapılabileceğini öğreten ilk kendin yap kitabıdır. İşte bu özellikler, çocukların bir iş başarıya ve aynı zamanda güven duygularını tatmin etmektedir.

Anafikri, bilinçli davranışlar ve derin düşünce ile her ortama uyulabileceği ve gerçeklerin keşfedileceği olan Gulliver'in Gezileri'nde de çocukların başarıya ihtiyaçlarına cevap veren özellikler vardır. Örneğin, Lilliput ülkesinde sarayın imparatoriçeye ait bölümünü yanmaktan, ülkeyi de denizden gelen bir Blefuscu istilâsından Gulliver'in zekâ ve becerisiyle kurtarması gibi.

İçinde bulunduğumuz tüm bu uygar ve gelişmiş çevreye karşın bireylerdeki önder olma tutkusu halâ geçerlidir ve bu tutku en fazla çocuklarda kendini göstermektedir. Çocuklar için amaç önder olmaktır. Bununla, kendi güven duygularını tatmin ederler. Eserler, karakterler yönünden ele alındığında, çocukların onlarla özdeşleşmek için can attıklarını görürüz, çünkü Robinson, güçlükleri cesaret, irade ve Tanrı gücü ile yenen bir kişi, Gulliver ise her ortama adapte olabilen, gerçekleri gören ve her durumda nasıl hareket edilmesi gerektiğini bilen bir kişidir. Bilhassa erkek çocukların evini inşa eden, buğdayını öğüten, keçilerini yakalayan, Friday'e konuşma öğreten ve babasını vahşilerin elinden kurtaran Robinson Crusoe ile özdeşleşmeleri ve başarılardan başarıya koşmaları güç olmaz.

Kitap, aynı zamanda Tanrı'ya şükür edilmesi gerektiğini anlatan kısımlarla doludur. Çocukları eğitici amaca yönelik olan bu kısımlar, aydın bir kişinin din ve ahlâk anlayışıdır. Kadercilik, alın yazısı gibi insanı köstekleyen inanışlara yer verilmemiştir. Kitap Tanrıya inanarak güven duygusunu pekiştirme özelliği taşır. İlk edisyonlarda uzun ve ahlâki pasajların yer aldığı kısımlar, yeni ve modern baskılarda kaldırılmıştır.

Çocukların güven ihtiyacını karşılayan unsurlar Gulliver'in Gezileri'nde de yer almaktadır. Gulliver'in Lilliput'da gücünden ziyade fikirleri ve iyi huylarından

dolayı sevilmesi, devler ülkesinde ise ateşli silâhlar hakkındaki bilgisi ve kralın büyük düşünürleriyle tartışabilme yeteneği, ona bu durumda bile bir güven duygusu vermektedir. Kahramanlar ile özdeşleşen çocuklar da bu güven duygusunu içlerinde hissederler.

Oyun ve değişiklik ihtiyacı, yetişkinlerin "hıncansız" ve kural dolu dünyelerinden sıkılan çocukların en önemli ihtiyaçlarından biridir demiştik. Her iki kitapta da çocuğun değişiklik ihtiyacını karşılayan özellikler vardır. Bilinmeden ve beklenmeden sürpriz olarak keşfedilen şeyler, çocuklara büyük zevk verir. Bir çuval çivi, üzüm ve karpuz dolu bir tarla, batan bir gemide Crusoe'nun işine yarayacak pekçok eşyanın keşfi gibi.

Gulliver'in Gezileri'nde, Lilliput ve Brobdingnag ülkelerindeki minyatür ve dev insanlar, bu insanlar hakkındaki detaylı bilgiler, Gulliver'in imparatorun bahçesindeki iki büyük ağaçtan nasıl iki büyük tabure yaptığı, daha sonra sarayın bahçe duvarından bu tabureleri devirmeden nasıl geçtiği gibi değişik konular çocukların ilgisini çekmektedir. Gulliver'in maymun tarafından kaçırılması, panayıra götürülmesi, kendisi için yapılan evler, Lilliput'da terzilerin ona elbiseler dikmek için nasıl ölçü aldıkları, gibi detaylı anlatımlar onlara cazip gelmektedir. Bu durum çocukların, minyatür ve dev insanlara, masal çağından beri duydukları ilgiyi gidermektedir.

Çağının büyük bir eleştirisi olarak yazılan Gulliver'in Gezileri'nin belki de en ilginç yanı, bugün bir çocuk kitabı olarak okunmasıdır. Yetişkinlerle ilgili olan gerçek ise, yapılan eleştirilere, kitap okunduğunda tebessüm edilerek geçilmesi ve bir süre sonra da unutulmasıdır. Ama unutulmayan, hayal gücü ve buluşlardır. Swift, mükemmel olmayan bir dünyada mükemmelliğe ulaşmıştır. İşte bu mükemmellik, kitabı çocuklar için çok çekici bir hale getirmiş, eser politik bir eleştiri olmaktan çıkmış, çocukların zevkle ve büyük bir saflıkla okudukları bir serüven roman olmuş, dil basitleştirilmiş ve konu özetlenmiştir. Üslûp açık sade ve çok canlıdır. Swift, kitabında bir yerde tamamen realiteyi yansıtırken, diğer yandan saf bir hikâye anlatımı içine girmiştir. Gulliver'in Gezileri bu nedenle çeşitli yorumlar içerisinde okunabilir. Felsefi bir eser veya hayali bir hikâye olarak. Bütün bu şartlar, yetişkinlere bu kitabı okurken bazı zorluklar doğurabilir; bazı yalnış fikir ve davranışlar gibi. Halbuki çocuklar büyük bir saflıkla okuyabilirler.

Robinson Crusoe'da ise, eserin ilk baskılarında yer alan uzun ve ahlâki pasajlar kaldırılmış ve çocuklar için anlaşılması kolay bir hale getirilmiştir. Dil açısından olduğu kadar, edebi yönden de çocukların estetik ihtiyaçlarına cevap veren bu esere Rousseau'nun "Emile" adlı eserinde de değinilmektedir. Çünkü kitapta pedagojik kısımlar yer almaktadır. Doğa bilimi, doğal olarak Tanrı'ya inanmayı, dindar olmayı öğreten

kısımlar ile kendi başına yetinmeyi ve yardım etmeyi öğreten bölümler masum heyecanlar ile kaynaşmıştır.

Gerçekte, her iki eserin çocuklar tarafından bu derece benimsenmesinin bir diğer nedeni de her iki kitapta da monoton geçen bir anın olmamasıdır. Robinson Crusoe'da bütün sorunlar ve eksiklikler giderildikten sonra bile, meydana gelen depremler, kayıkla adanın incelenmesi, kumdaki ayak izleri gibi.

Gulliver'in Gezileri'nde ise, minyatür insanlar ve devler ülkesinde her an karşılaşılan şaşırtıcı olaylar vardır. Bu özellikleri ile her iki kitap da hızla gelişen hareket ögesini içermektedir.

Bu iki eser, bilhassa Robinson Crusoe, yayımlandığı andan itibaren o kadar meşhur olmuştur ki, onu aynı türde birçok kitap izlemiştir. Bunların en ünlülerinden biri "İsviçreli Robinson Ailesi"dir. (Johans Wyss, 1814). Ama ufak bir çocuk bile tropikal ve ılıman iklimin özelliklerini taşıyan tüm hayvan ve meyvaların aynı adada toplanabileceğine inanmaz. Daha sonraki yüzyıllardaki yazarlar da kitabın kapsamından ilham almışlardır. Define Adası, Robinson Crusoe'daki bazı görünüşleri ve sözleri kapsar. Yeryüzünde pek çok çocuk, Tom Sawyer'da dahil olmak üzere Robinsonculuk oynamıştır. Mark Twain bile Juan Fernandez adasına karşılık, Mississippi nehri üzerinde bir ada bulmuştur.^{1/} Bu durum kitabın, diğer yazarlar üzerindeki etkisini vurgular.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜMÜN DİPNOTU

1/ Meigs, y.a.g.e. ss.48.

IV. B Ö L Ü M

SONUÇ

18. Yüzyılda yazarları tarafından o yüzyılın bir değerlendirmesi ve eleştirisi olarak yetişkinler için yazılan Robinson Crusoe ve Gulliver'in Gezileri, çocukların temel ihtiyaçlarından olan, güven duygusu, başarıma, bir gruba dahil olma, oyun ve değişiklik ve estetik ihtiyaçlarına cevap verebilecek özellikler taşımalarından dolayı, bugün de çocuk klâsikleri arasında sarsılmaz birer yapıt olarak yerlerini korumaktadırlar.

Bu önemlerini halâ korumalarının bir diğer nedeni, konu, karakter, olay ve dil yönünden de çocuklar için uygun ve ilgi çekici olmalarıdır. Eserlerde, çocukların ilgilerine ve kavrayış güçlerine uygun konular, sade bir plan ve hareketli olaylarla verilmiştir. Somut ve doğru ayrıntılar, özellikleri iyi anlatılan, gerçeğe uygunluğu bakımından hiç şüpheye yer vermeyen kişiler, küçük ayrıntılara karşı sürekli bir ilgi yaratılarak çocuğun ilgisi çekilmiştir ve çekilmeye devam edilecektir; çünkü tüm çocukların temel ihtiyaçları, beklentileri, ilgi alanları yüzyıllar geçse de, değişmemiştir ve değişmeyecektir.

Günümüzde, artık çocuk kitaplarının bollaşmasına, giderek çocukların isteklerine cevap veren çekiçi eserlerin bulunmasına rağmen, yine de Gulliver'in Gezileri ve Robinson Crusoe'nun çocuklar tarafından büyük bir merak ve ilgiyle okunmasının nedenleri de bu saydıklarımız olsa gerektir.

KAYNAKLAR

- Alangu, Tahir. Çocuk Kitapları Üstüne. İstanbul:
Doğan Kardeş Matbaacılık Sanayii A.Ş. Basımevi,
1965.
- Alaylıoğlu, Ruşen ve Oğuzkan A. Ferhan. Ansiklopedik
Eğitim Sözlüğü. 1976.
- Arbuthnot, May Hill. Children and Books, 3rd.ed.
Chicago: Scott-Foreman and Company, 1964.
- Gillie, Christopher. Longman Companion to English
Literature. London: Longman Group Ltd., 1972.
- Hacettepe Üniversitesi, Mezuniyet Sonrası Eğitimi Fa-
kültesi Bilim Uzmanlığı ve Doktora Tezlerinin
Yazılmasında Teksirinde ve Ciltlenmesinde Göz-
önünde Tutulacak Standartlar (Esaslar)Yönergesi.
Ankara: 1975.
- Leland, Jacob (çev.A.F.Oğuzkan). Curriculum Letter,
No.20. Ocak,1955.
- Meigs, Cornelia; Eaton, Anne Thaxter; ve Nebilt, Eli-
zabeth, hazırlayanlar. A Critical History of
Children's Literature. London: The Mac Millian
Company, 1969.
- Murry, Middleton. Jonathan Swift, A Critical Biography
London: Alden Press, 1954.
- Oğuzkan, A.Ferhan. Yerli ve Yabancı Yazarlardan Örnek-
lerle Çocuk Edebiyatı. Ankara: Kadioğlu Matbaası,
1977.
- Sutherland, James. Defoe. London, Methuen and Co.Ltd.,
1950.